

De

Reformatie

INSPIREREND KERK ZIJN

Een toren van schapen

De Heer regeert!

Gewone mensen
en hun kerk

**Levenslang leren
op de weg van
het koninkrijk**

**De gemeente:
een gemeenschap
van leerlingen**



COLOFON

De Reformatie verschijnt om de andere week en is een uitgave van Stichting De Reformatie.

Bestuur drs. Bernard Bos (voorzitter),
Herman Rozemuller (penningmeester)

Kernredactie drs. Bas Luiten (hoofdredacteur),
drs. Heleen Sytsma - van Loo (eindredacteur),
drs. Bram Beute, prof. dr. Ad de Bruijne,
drs. Janneke Burger - Niemeijer, dr. Hans Schaeffer
Brede redactie Kernredactie plus prof. dr. Erik
de Boer, prof. dr. Sander Griffioen, prof. dr. Gert
Kwakkel, Jan Westert

Alle stukken voor de redactie bij voorkeur per
e-mail: redactie@dereformatie.nl.
Eventueel per post naar Redactie De Reformatie,
Fontanalaan 3, 5624 KN Eindhoven. Alles wat
met (abonnementen)administratie te maken
heeft naar info@dereformatie.nl of per post naar
De Reformatie, Postbus 89, 7730 AB Ommen.

Opmaak IDD concept.communicatie.creatie |
www.idd.nu

Druk Kon. BDU Grafisch bedrijf

Administratie

De Reformatie, postbus 89, 7730 AB Ommen
info@dereformatie.nl /// tel. 0529 - 43 88 90

Advertenties

Nico Postuma, tel. 0341 - 84 21 47,
tel. 06 - 139 959 05 /// adverteren@dereformatie.nl
Contracttarief op aanvraag

Abonnementen

€ 52,50 per jaar /// studenten € 19,50 ///
buitenland € 130,-
- abonnementsjaar loopt van 1 januari t/m
31 december

De Reformatie is op Daisy cd-rom verkrijgbaar
bij de Chr. Blindenbibliotheek voor blinden en
slechtzienden. Tel. 0341 - 56 54 99.

Zonder schriftelijke toestemming van de uitgever is het
niet toegestaan artikelen uit dit blad over te nemen.

www.dereformatie.nl



Volg ons op Twitter
via #DeReformatie

BEATRIX

TEKST: AD DE BRUIJNE, REDACTEUR VAN DE REFORMATIE. ///

Anderhalve week geleden kondigde koningin Beatrix een troonswisseling aan. Deze vindt plaats terwijl de neiging bestaat om het koningschap nog strikter ceremonieel te houden en te ontdoen van elk politiek karakter. Zo werd de rol voor de koningin bij de laatste kabinetsformatie beperkt.

Daarin zie je dat de visie op politiek gezag onder ons volk gesecculariseerd is. Wij denken namelijk dat politieke autoriteit een maakbare menselijke werkelijkheid vormt, tot stand gekomen via democratische procedures en beslissingen.

De klassiek-christelijke visie ging er juist van uit dat God op een niet na te speuren manier in een bepaalde tijd aan bepaalde mensen politiek gezag verleent, zo overtuigend dat een volk dit erkent. God beperkt het kwaad in zijn gevallen schepping en schept ruimte om te leven. Daarvoor gebruikt Hij politieke gezagsdragers. Hij legt een geheimzinnige band tussen hen en degenen over wie zij regeren.

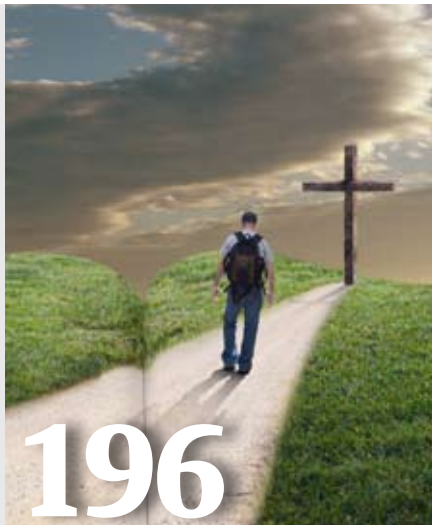
Deze band bestaat uit meer dan het feit dat 'wij ze zelf gekozen en gemachtigd

hebben'. Het gaat juist om diepere en meer gevoelsmatige lagen in ons hart, die ook een religieuze dimensie kunnen krijgen. Iemand blijkt gezag te hebben als hij op een overtuigende manier de problemen beantwoordt waarvoor een samenleving staat, als hij vanuit een duidelijke overtuiging en een bijpassende houding richting wijst, en als hij warme gevoelens van verbondenheid blijkt los te maken.

Precies deze trekken typeerden de regering van koningin Beatrix. Je hoeft geen monarchist te zijn om dat te erkennen. Haar zakelijke en deskundige uitstraling wekt het vertrouwen dat problemen beantwoord kunnen worden. Haar niet te miskennen morele opvattingen en persoonlijke onkreukbaarheid wijzen een richting. En haar hartelijkheid en betrokkenheid in lief en leed roepen een gevoelsmatige binding op. Verreweg de meeste hedendaagse politici zijn eendagsvliegen. Alle formele discussies over haar positie kunnen niet wegnemen dat koningin Beatrix in ruim dertig jaar veel meer politiek gezag verwierf dan zij.



IN DIT NUMMER



196

'LEER VAN MIJ...'

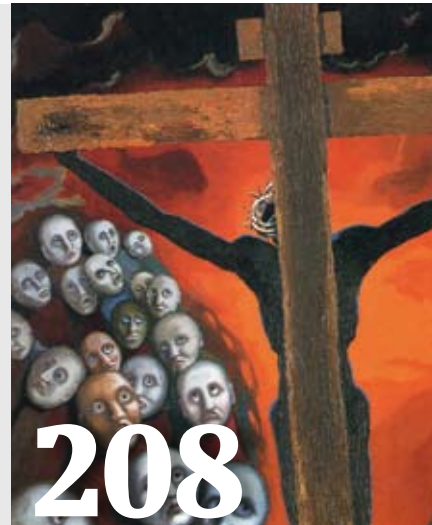
Jezus leerde twaalf mannen te gaan op 'de Weg' achter Hem aan. Leerling van Christus blijft iedere volgeling van Hem zijn leven lang. Het is daarom zinvol om vanuit het concept van discipelschap te kijken naar de opbouw van de gemeente.



200

SAMEN GEVORMD WORDEN IN HET GELOOF

Het recent verschenen gebeden- en getijdenboek *Bid Luister Leef* is heel geschikt voor de huisliturgie, waardoor we dagelijks gevormd worden in ons geloof en in ons leven met God. Het verschijnen ervan is daarnaast op zichzelf al hoopgevend.



208

BEELDEN ZEGGEN MEER DAN DUIZEND WOORDEN

Het schilderij *De Kruisiging* toont de rug van het kruis, het afschuwelijke martelwerktuig waaraan Jezus Gods reddingswerk volbracht. Maar zijn uitgespreide armen drukken ook zegen en overwinning uit. Wie dat enkel leest, ziet dat aspect gauw over het hoofd.

EN VERDER

204 AANKONDIGING CONGRES KERK TUSSEN MUREN EN MENSEN 205 COLUMN SOORTEN LIEFDE

205 WWW.DEREFORMATIE.NL 206 BIJBELTAAL EEN TOREN VAN SCHAPEN 212 WANDELEN MET

GOD DE HEER REGEERT! 214 BOEKBESPREKING GEWONE MENSEN EN HUN KERK 216 NIEUWS EN

PERSBERICHTEN 216 UIT DE KERKEN

‘Leer van Mij...’

De gemeente als gemeenschap van leerlingen

SAKE STOPPELS, UNIVERSITAIR DOCENT KERKOPBOUW EN DIACONIEK AAN DE VRIJE UNIVERSITEIT, AMSTERDAM. ///

Hoe moet het verder met de kerk? We zien dat mensen zich niet meer willen binden. Levenslange trouw aan een specifiek verband is feitelijk voorbij. Hoe je ook over die ontwikkelingen denkt, feit is dat er een fundamentele verandering plaatsvindt. Op welke manier ga je in die gegeven situatie om met kerkopbouw? Ik meen dat nadenken over discipelschap ons verder kan helpen. In dit artikel daarom enkele gedachten ter verkenning

In kerkopbouwkundige literatuur zie je de genoemde verandering ook terug. Ruwweg kun je daarin twee hoofdstromen onderscheiden. Allereerst zijn er modellen en opbouwmethoden die mee willen gaan met de veranderde patronen in binding en deelname. Ze zoeken een weg voor de kerk in een samenleving die heel anders in elkaar steekt dan veertig jaar geleden. Ze proberen wat meer rek aan te brengen in wat kerk is of zou moeten zijn. Mensen als Jan Hendriks, Gerben Heitink en Henk de Roest zoeken in deze richting een begaanbare weg. Bas van der Graaf, PKN-predikant in Amsterdam, introduceert het beeld van de Australische veeboer. Die kan zijn uitgestrekte land onmogelijk omheinen. Wat

hij doet, is niet het plaatsen van een hek, maar het slaan van een waterput waar de dieren kunnen drinken. Hij laat ze ook bij die bron los. Vroeg of laat

‘Leerling zijn is een blijvende status van volgelingen van Jezus Christus’

zullen ze er altijd weer naartoe gaan, hoever ze zich ook verwijderd hebben van die bron. Dus geen hek om de kerk, maar wel een levenskrachtige bron in haar centrum.

De tweede groep van modellen zoekt juist een weg die ingaat tegen belangrijke tendensen in onze samenleving. Zij benadrukken de noodzaak van hechte en min of meer verplichtende vormen van christelijke gemeenschap. Het boek *Total Church* van de Britse theologen Tim Chester en Steve Timmis is er een goed voorbeeld van. In 2011 verscheen het onder dezelfde

titel in een Nederlandse vertaling. In plaats van respect voor de persoonlijke vrijheid van mensen valt bij het concept van *Total Church* het accent op de verplichtende kant van het christen zijn. De volgeling van Jezus heeft domweg geen keuze; hij zal omwille van zijn discipelschap deel moeten uitmaken van de geloofsgemeenschap. De auteurs van *Total Church* zeggen het Henri Nouwen na: ‘Gemeenschap wordt met enig recht wel omschreven als de plek waar de persoon met wie je het minst graag samenleeft, altijd leeft.’ Dit is echt een ander geluid dan dat van de Australische veeboer.

Theedrinken Leerling zijn van Jezus Christus betekent permanente educatie. Kerkbanken zijn daarom eigenlijk ook schoolbanken, zou je kunnen zeggen, maar dan niet schools. Iemand als de



Leren is wezenlijk op de weg achter Jezus aan.

theoloog Harry Kuitert denkt daar overigens heel anders over. Hij stelde ooit dat kerkverlating net als schoolverlating een gezond proces is: een mens is niet bedoeld om eindeloos op school te zitten. Zo is het in zijn visie ook met de kerk: er is een tijd van komen en een tijd van gaan. Je moet ook weer een keer van die kerk af, net als van school. Het mag duidelijk zijn dat ik in dit denken niet mee kan gaan, althans vanuit mijn beeld dat de kerk in wezen een leergemeenschap is. Er zijn geen volleeerde leerlingen van Jezus Christus die de schoolbanken van het evangelie definitief achter zich kunnen laten! Leerling zijn is een blijvende status van volgelingen van Jezus Christus. Waarom is dat zo? De belangrijkste reden is dat het evangelie van Jezus Christus haaks staat op dominante trekken in onze cultuur en op gang-

bare patronen in ons individuele leven. Christenen zijn mensen 'van de Weg', de weg achter Jezus Christus aan. Die weg blijft ergens een vreemde en verrassende weg en dat komt omdat Hij die voorop gaat ons telkens weer ontglipt. Jezus Christus went nooit. Wim Dekker drukt in zijn boek *Marginaal en missionair* dat besef heel kras uit. Hij zegt dat het heidendom ons allemaal in het bloed zit, gelovig of niet. De christelijke God bevalt ons niet, Hij is te vreemd, we weten eigenlijk geen raad met Jezus. 'De christen is de heiden die door de God van Israël is gestoord en ontregeld en daar nooit helemaal aan kan wennen.' Ook mooi is wat de nieuwtestamenticus en bisschop Tom Wright niet zonder

zelfspot schrijft: 'Overal waar Jezus kwam, waren relletjes, overal waar ik kom, schenken ze thee.' Jezus zet ons leven op scherp en neemt het mee langs wegen en paden die vaak even ongebaand als betrouwbaar zijn. Als je ervoor kiest leerling van Jezus Christus te worden, kies je voor een leerproces

waarin je steeds dieper gestempeld wordt door het even prachtige als weerbarstige geheim dat de dragende grond van je bestaan is geworden.

*'Hij die voorop gaat,
ontglipt ons telkens weer.
Jezus Christus went nooit'*

Discipelschap Nadenken over de kerk vanuit het concept 'leerling zijn' of 'discipelschap' is niet nieuw. Jezus kiest een aantal leerlingen uit en gaat met hen op weg. 'Leren' is wezenlijk op die weg. Ik meen daarom dat er goede gronden

zijn vanuit dit concept na te denken over de opbouw van de christelijke gemeente, juist ook in onze huidige samenleving. Een paar van die motieven noem ik hier kort.

(1) Leren is iets anders dan meedoen aan kerkelijke activiteiten

In de eerste plaats haalt het concept 'leerling zijn' ons weg uit de sfeer van activiteiten en organisatie. Uiteraard gaat leren niet zonder activiteiten en is er zeker ook organisatie voor nodig, maar het beginpunt ligt ergens anders. Inhoud komt vóór vorm. Het begint met een gezindheid: de bereidheid om te leren van Jezus Christus. Discussies over kerkelijke gemeenschap gaan heel snel over de deelname aan concrete activiteiten en bijeenkomsten. De inzet bij discipelschap bepaalt ons bij inhoudelijke zaken en vormt daarmee direct ook een goed inhoudelijk meetinstrument voor deelname aan concrete activiteiten. De vraag is dan telkens weer: in hoeverre helpen deze ons op onze leerweg? Zo voorkomen we dat we ons helemaal blindstaren op bestaande activiteiten en participatievormen.

(2) Geen soloreligieuze bezigheid

Het begrip 'soloreligieus' is als het gaat om de navolging van Christus een contradictio in terminis. De term wordt wel gebruikt voor mensen die zeggen wel te geloven maar de kerk

niet nodig te hebben. Leerling zijn van Jezus Christus heeft alles te maken met een oefening in gemeenschap. Het gaat er niet enkel om dat je samen oefent in zaken die de eigen gemeenschap niet raken, zoals dat op school wel gebeurt,

maar het is altijd ook een oefening in onderlinge gemeenschap. Een dergelijke oefening maakt wezenlijk deel uit van het onderwijsprogramma van de kerkelijke gemeente.

Discipelschap is dus bepaald geen solo-religieuze aangelegenheid. Leren van de Mens die bij uitstek gemeenschap belichaamt, kan zich ten diepste niet in het isolement voltrekken. Dat is wel verleidelijk, zeker in onze tijd, maar het is strijdig met waar het in het leerproces om te doen is. Leren op de weg van de navolging van Jezus Christus is te allen tijde mede een oefening, soms zelfs een heel zware oefening, in gemeenschap. Het leerproces moet lijken op wat het beoogt. In de gemeente van Christus leren we van elkaar en aan elkaar.

(3) Op het spoor van groei

In de derde plaats bepaalt het leerling zijn ons bij beweging en groei. Leerling zijn betekent dynamiek. Het brengt ons vrijwel automatisch in de sfeer van ontwikkeling en groei. Leren van Jezus Christus betekent groeien in mens zijn.

'Jezus neemt ons leven mee langs wegen die vaak even ongebaand als betrouwbaar zijn'

Als we het zo formuleren, zitten we tot onze verrassing ook heel dicht in de buurt van bladen als Happinez, Linda, Libelle en Margriet. Henk de Roest attendeert ons erop dat in veel artikelen in deze en andere bladen de grondtoon die van persoonlijke groei is. Het centrale concept 'leerling' in de christelijke traditie sluit daar goed bij aan.

We zijn het niet gewend om een kerkelijke gemeenschap presenteren als plek voor persoonlijke groei en dat kan

misschien wat spanning oproepen. Om helder te krijgen wat ik bedoel, kun je het volgende op je in laten werken. Er zijn tegenwoordig kerkelijke gemeentes die zich presenteren op spirituele en paranormale beurzen. Een dergelijke stap vind ik origineel en verrassend

'Leerling zijn is altijd ook een oefening in gemeenschap'

omdat ze daar helemaal niet verwacht worden. De vraag waar het me hier om gaat is: wat zou de kerk daar willen presenteren? Welke bijdrage kan ze leveren aan persoonlijke groei en groei in gemeenschap en hoe verhoudt zich dat aanbod dan tot andere aanbieders? Ook voor gemeenten die er niet over piekeren zich op dit soort beurzen te presenteren, zijn dit leerzame vragen! Ze dwingen je om als gemeente scherp te krijgen wat je nu precies beoogt.

(4) Luisteren naar de Tegenstem

In de vierde plaats behoedt het denken in termen van leerling zijn ons voor gevoelsreligie, waarin onze eigen gevoelens en belevingen een dominante plek innemen. Leren is aanleren en afleren. Leren betekent dat we niet alleen varen op het kompas van gevoel en eigenbelang, maar dat we leren luisteren naar de Stem die ook een Tegenstem zal blijken te zijn. Dat tegengeluid kan de kerk laten horen. In een tijd waarin dingen vooral leuk moeten zijn, zou de kerk het eerste deel van het motto van de belastingdienst kunnen overnemen: 'Leuker kunnen we het niet maken.' En in plaats van het 'wel gemakkelijker' van de belastingdienst, zou ze andere zaken kunnen aanbieden: 'wel beter' bijvoorbeeld of ook 'wel existentiëler' of 'wel zinniger.' Provocerend zou ze zich zelfs met 'wel moeilijker' naar buiten kunnen presenteren!

(5) Uit de kerk(dienst)

Denken in termen van leerling zijn of discipelschap verlegt in de vijfde plaats het accent van de kerk naar het koninkrijk, en dat is winst. Kerkopbouw kan soms heel kerkcentrisch worden ingevuld, terwijl het er om gaat dat mensen worden geholpen verder te komen op de weg achter Christus aan en te leven uit alles wat God

ons door zijn Geest in Christus geeft, juist ook buiten de kerkmuren. De brede samenleving is de primaire ruimte waarbinnen discipelschap gestalte krijgt. We komen zo buiten de muren van de kerk en openen ons voor het koninkrijk van God. Als we dat als uitgangspunt

nemen, zullen we ons minder snel opsluiten in de kerk. We denken dan niet meer exclusief van binnen naar buiten. Door ons te concentreren op het koninkrijk van God wordt het perspectief van de gemeente ruimer en wordt kerkcentrisch denken uitgebannen. Mooi vind ik in dit verband een dertiende artikel dat Daniel de Wolf, de man van de Bijbel in straattaal, in gedachten aan de bestaande twaalf artikelen van het geloof toevoegt: 'Ik geloof in het koninkrijk van God.'

(6) Niet vermoeiend

Er is een bekend woord van Jezus dat we meestal niet direct met leren associëren (Matt. 11:28-30, vertaling NBG 1951): 'Komt tot Mij, allen, die vermoeid en belast zijt, en Ik zal u rust geven; neemt mijn juk op u en leert van Mij, want Ik ben zachtmoedig en nederig van hart, en gij zult rust vinden voor uw zielen; want mijn juk is zacht en mijn last is licht.'

Opvallend in deze woorden is de uitnodiging tot een leerproces, waarin het gaat het om rust voor de ziel. 'Ik zal pauze geven aan jullie zielen,' zo iets staat er in het Grieks. De ziel kan averij oplopen, beschadigd raken, doodgaan. 'Want wat baat het een mens de gehele wereld te winnen en aan zijn ziel schade te lijden? Want wat zou een

Jezus' uitnodiging aan vermoeide mensen om te leren leven is uiterst actueel in een tijd van tomeloze haast'

mens kunnen geven in ruil voor zijn leven?' (Marc. 8:36,37 vert. NBG 1951). Als Jezus mensen uitnodigt om van Hem te leren, gaat het altijd weer om het aanboren van en het leven vanuit de kern van mens zijn. Jezus' uitnodiging aan vermoeide mensen om te leren leven vind ik

uiterst actueel in een tijd van tomeloze haast, onbegrensde communicatiemogelijkheden, carrièredruk en existentiële angsten. Het leeraanbod van Jezus is dan niet iets dat er ook nog weer bij komt, iets wat ook nog weer zo nodig moet, maar het is het aanbod waardoor aan onze zielen pauze wordt gegund zodat ze tot rust kunnen komen. Leren als ontspanning, meer dan als inspanning. De vraag bij dit punt is wel of het leeraanbod vanuit de kerken mensen werkelijk helpt om in de druk en de fragmentatie waarin ze leven een begaanbare en rustgevende weg te vinden.

(7) Een boemerang voor het kerkelijk aanbod

Het functioneren van de gemeente zou er dus allereerst op gericht moeten zijn om leerprocessen in het spoor van Jezus Christus mogelijk te maken. Die constatering is tegelijk een uitnodiging om kritisch te kijken naar het leerpotentieel van de toegepaste werkvormen binnen de kerk.

Niet allemaal zijn die even leerzaam. Hoe zit het in dat opzicht met de kerkdienst en daarbinnen met name op de preek? Nog altijd heeft de wekelijkse samenkomst op de zondagochtend in de meeste kerken de meest centrale plek in het functioneren van de gemeenschap. Daarbinnen neemt, zeker in de protestantse traditie, de preek weer een belangrijke plaats in. Voor veel gelovigen is de kerkdienst ook het enige 'medium' van geloofscommunicatie. Belangrijk is om daarbij de vraag te stellen of de kerkdienst, hoe goed misschien ook qua vorm en inhoud, de kar van het leerproces in haar eentje kan trekken.

Kerkelijke praxis In een tijd waarin deelname aan kerkelijke activiteiten zwaar onder de druk van ieders drukke agenda staat, is het zaak de kerkelijke praxis te screenen op het leergehalte: in hoeverre draagt het kerkelijk aanbod bij aan het leerling zijn of leerling worden van Jezus Christus in de praktijk van alledag? Die vragen worden in mijn ogen nog te weinig gesteld.

✚ SAMENVATTING

Jezus riep twaalf mannen om Hem te volgen en leerde hun 'de Weg' achter Hem aan. Leerling van Christus blijft iedere volgeling van Hem zijn leven lang. Het is daarom zinvol om vanuit het concept van discipelschap te kijken naar de opbouw van de christelijke gemeente. Op allerlei manieren biedt die insteek in deze tijd, waarin kerk zijn onder druk staat, goede handvatten voor kerkelijk opbouwwerk.

Samen gevormd worden in het geloof

HANS SCHAEFFER, POSTDOC ONDERZOEKER AAN DE TU IN KAMPEN EN REDACTEUR VAN DE REFORMATIE. ///

Hoe kunnen christenen opnieuw en steeds weer leren wat het betekent om Jezus Christus na te volgen in hun leven? Hoe kunnen zij zich vormen en laten vormen binnen de plaatselijke gemeenschap van gelovigen? Onder de titel 'Spirituele vorming in de lokale geloofsgemeenschap' bracht de Theologische Universiteit Kampen deze vragen begin januari door middel van een studiedag onder de aandacht.

In het artikel *Leer van Mij...* (pag. 196-199) stelt Sake Stoppels, een van de workshopleiders op de studiedag: leren op de weg van de navolging van Jezus Christus is te allen tijde mede een oefening, soms zelfs een heel zware oefening, in gemeenschap. Het grote aantal deelnemers aan de studiedag maakte duidelijk dat het thema spirituele vorming leeft. In deze bijdrage wil ik proberen iets te schetsen van de achtergrond van de bloei van het thema spiritualiteit. Ik bespreek vervolgens een boek dat een geweldig hulpmiddel kan zijn in de persoonlijke en gezamenlijke dienst aan God in het dagelijks leven. Ook laat ik iets zien van de bedding waarbinnen dat boek verschijnt.

Christelijke herfst Er zijn tijden geweest dat onderzoekers meenden dat godsdienst, spiritualiteit en kerk

hun langste tijd gehad hadden. Als het leven maakbaar blijkt en geluk te koop is doordat we veel meer te besteden

'Hoe krijgt de heilige

Geest de ruimte en de

tijd om via de kerk

ons te veranderen

naar Gods beeld?'

krijgen, zal het geloof in een God die voor mensen zorgt vanzelf verdwijnen. Het tegendeel blijkt waar: in onze postmoderne, individualistische en door en door consumentistische tijd zijn geloof en religie allerm minst verdwenen. Tegelijkertijd betekent het feit dat er een paar

zwaluwen rondvliegen natuurlijk niet dat het nog steeds hoogzomer is. Elk jaar sluiten honderden kerkgebouwen de deuren. De politieke situatie maakt zonneklaar dat christelijke politiek nog maar een kleine niche is op de markt van overtuigingen. Het is daadwerkelijk een christelijke herfst geworden, en veel gelovigen ervaren in onze tijd dat de gure wind van de secularisatie aantrekt. Veel christenen binnen de kleine orthodoxe kerken (CGK, NGK, GKv) merken

dat 'kerk' nog maar een klein gedeelte van hun leven direct beïnvloedt. Tegelijk zijn velen wel op zoek naar antwoorden op allerlei vragen, en naar een goede, christelijke invulling van hun leefstijl. Als we deze ontwikkelingen serieus nemen, wordt het des te spannender hoe de plaatselijke gemeente de spirituele vorming op de agenda zet. Hoe zal de kerk, dat lichaam van Christus zoals dat in jouw woon- en leefomgeving bij elkaar komt, het vaak versnipperde leven van haar leden werkelijk kunnen transformeren? Of beter gezegd: hoe krijgt de heilige Geest de ruimte en de tijd om via de kerk ons te veranderen naar Gods beeld?

Huisliturgie Tijdens de genoemde studiedag bleek dat de meningen over de rol en nadruk op de waarde van de kerkdienst voor spirituele vorming in de kerkgemeenschap uiteen liepen. Met name het onderdeel preek werd door sommigen gerelativeerd. Zo schrijft ook Sake Stoppels in zijn artikel in



Eén van de middelen om te blijven leren is de huisliturgie: alleen of met personen uit de directe leefomgeving bidden, bijbellezen en zingen en stil zijn voor God.

dit nummer dat het de vraag is of de kerkdienst 'de kar van het leerproces in haar eentje kan trekken'. Mijn stellige overtuiging is dat dit niet kan. Naast de kerkdienst, met haar liederen, gebeden, woordverkondiging en sacramenten, zijn andere middelen nodig. Eén van die middelen is de huisliturgie. Huisliturgie wil zeggen: alleen of met personen uit de directe leefomgeving bidden, Bijbellezen en zingen en stil zijn voor God. Zo'n huisliturgie is niet slechts weggelegd voor gezinnen, maar ook wie single een eigen huishouden heeft, kan zich zo'n huisliturgie eigen maken.

Mijn ervaring is dat het zeker niet vanzelfspreekt voor mijn leeftijdgenoten en jonger (dertigers/ veertigers) om zich zo'n huisliturgie eigen te maken.

Wanneer ik dat toespits op gezinnen, blijkt dat in huwelijksvoorbereiding juist dit een aangelegen thema is. In het boek *Op weg naar samen. Werkboek voor Bijbelse huwelijksvoorbereiding* staat hierover zelfs een apart

hoofdstuk.¹ 'Liturgie is de adem van het leven, zeker van het geloofleven. Daarom begint liturgie wel in de kerk, maar dat zet zich thuis voort.' Dat ge-

beurt door hardop Bijbel te lezen om zo God en elkaar te ontmoeten, bemoedigen, en samen te leren. Er wordt samen gebeden, en er wordt, zeker samen met kinderen, gezongen. Dat laatste gaat doorgaans met jonge kinderen vanzelfsprekender dan met oudere kinderen of als echtpaar alleen. Laat staan dat je als niet-getrouwde in je eentje gaat zingen.

Nieuwe generatie Van diverse kanten wordt dus gewezen op het belang van het ontwikkelen van een huisliturgie. Een belangrijk en in verschillende sociale media uitgebreid aangekondigd voorbeeld hiervan is het boek van Hel- een Dekens en Rick Timmermans, *Bid Luister Leef. Dichter bij God*. In dit artikel wil ik ruim aandacht geven aan deze publicatie. De schrijvers, twee jonge

*'Liturgie begint wel
in de kerk, maar zet
zich thuis voort'*

journalisten, horen bij een voorhoede van een nieuwe generatie christenen. Dat juist zij dit boek uitgaven is wellicht een voorbeeld van de zoektocht van een jonge generatie naar nieuwe én oude vormen van huisliturgie.

Laat ik eerst iets weergeven van de inhoud van dit indrukwekkende boek. Voor elke dag in het jaar biedt het

een ochtendgebed. Dat houdt in: af en toe een inspirerende tekst over een gebeurtenis of persoon, verschillende Bijbelteksten, een citaat om over na te denken en ruimte voor stilte en gebed. Daarnaast is er een middaggebed en zeven verschillende avondgebeden, voor elke dag van de week één. De liturgische gebeden bevatten elementen uit verschillende christelijke tradities.

Het brengt gebeden en manieren van bidden uit de jonge en de oude kerk samen. De liturgie kan alleen of samen met anderen gelezen en gebeden worden. In het boek zijn een aantal liederen opgenomen waaruit de lezer kan kiezen om te zingen. Bovendien bevat de bundel een leesrooster met Bijbelteksten voor drie momenten per dag. Het leesrooster is zo samengesteld dat de hele Bijbel na twee jaar in zijn geheel gelezen is.

De verdeling in ochtend-, middag- en avondgebeden geeft het boek het karakter van een getijdenboek. Zoals in de kloosters en in veel christelijke gemeenschappen gebruikelijk, geeft het lezen, bidden en zingen op gezette tijden van de dag een bepaalde structuur aan je leven. Het is een middel om de tijd niet alleen te beleven als werktijd of zo, maar als tijd onderweg naar de

terugkomst van Jezus Christus. Op een eenvoudige manier merk je dat heel je hele leven verbonden is met Gods grote plan met deze wereld. Interessant is in dit verband de waarneming van de rooms-katholieke filosoof Charles Taylor dat in onze seculiere tijd de band met Gods boven-tijd verloren is geraakt.²

In de praktijk Het boek is in november vorig jaar verschenen, en het leesrooster begint op 1 december. Aangezien dit geen leesboek maar een leefboek is, wilde ik in ieder geval een aantal weken 'gedaan' hebben voordat ik erover kon schrijven. Inmiddels heb ik er anderhalve maand ervaring mee opgedaan. Ik geef hieronder een aantal van mijn bevindingen weer. Allereerst: een boek als dit roept bij mij onwillekeurig spanning op. Nu moet ik elke dag tijd hebben en dus maken... Ik kan me er niet van af maken om alleen even een paar verzen te lezen en eventueel een klein stukje toepassing of uitleg. Terwijl er iedere week wel dagen zijn dat het er gewoon niet in zit om naast het gezamenlijk lezen uit de kinderbijbel hiervoor een gelegenheid te creëren. De schrijvers erkennen dit volmondig en geven de lezer de raad hierin met een zekere ontspanning om te gaan. Vanwege mijn toch redelijk flexibel en dus ook onvoorspelbaar werkend bestaan als onderzoeker en docent aan de Theologische Universiteit in Kampen heb ik besloten het middag- en avondgebed aan mij voorbij te laten gaan. Samen met mijn vrouw probeer ik 's avonds het zogenaamde ochtendgebed te vieren. *Bid Luister Leef* biedt in de lay-out op een eenvoudige manier de mogelijkheid om in een soort rolwisseling de

verschillende liturgische teksten samen uit te spreken. Daar zijn ze ook voor bedoeld. Er is een regelmatig wisselend aantal zinnen waarmee de verschillende onderdelen beginnen. Per dag wordt één zin een aantal keer herhaald.

Deze omlijsting bedt het lezen van een psalmgedeelte, het gebed en de schriftlezing steeds in in een paar eenvoudige maar zeer inhoudsrijke zinnen. Het verrassende is dat juist de herhaling van deze zinnen per dag in het begin wel enige vervreemding opwekte, maar gaandeweg vertrouwd wordt. Het fungeert voor mij als een soort ritme, een soort onverwachte herinnering van buitenaf aan het feit dat ik niet alleen maar zomaar bid, bijbel lees, of een psalm lees. Wij doen dat omdat de HEER hier doorheen aan het werk is. Hij wil mij en ons leven vorm en richting geven. Op Hem moet ik mij dus richten.

Psalmen Het lezen van de psalmtekst is verrassend. In een gestaag ritme gaan we het boek van de Psalmen door. Het verband met de het Bijbellesrooster achterin, of de tijd van het kerkelijk jaar, is meestal niet duidelijk. Opnieuw is in de lay-out een rolverdeling aangebracht. Van elk vers wordt het eerste gedeelte niet vet, en het tweede gedeelte wel vet weergegeven. Zo kunnen we afwisselend zo'n gedeelte hardop lezen. Ik vind het verfrissend om naast het liedrepertoire dat in kerkdiensten gezongen wordt, mij al lezend in de Psalmen opgenomen te weten in een zeer lange traditie. Eeuwenlang al zijn de Psalmen in de kloosters en in leesroosters een terugkerend onderdeel van de liturgie.

Gebed Een belangrijk onderdeel van de huisliturgie is het gebed. Voor de meeste dagen is hierbij een gebedspunt opgenomen. Slechts één gebedspunt wel te verstaan: bid voor je familie; bid voor je burens; bid voor de kerk; bid voor gebeurtenissen in de wereld.

Ik ervaar het als een verademing om mij op deze manier te mogen beperken. In ons avondgebed hoeft niet alles te worden meegenomen. Tegelijk verrijken deze vingerwijzingen van de auteurs naar gebedspunten mijn gebed. We nemen de tijd om personen en situaties gericht voor Gods aangezicht te brengen. Voor mij heeft vooral het terugkerende gebedspunt van 'gebed voor onze burens' een duidelijke meerwaarde. In een soort Vinex-wijk spreekt contact met onze burens allerm minst vanzelf. We wonen wel in ons huis, maar leven veel meer in een andere context: vrienden, mede kerkleden, werk of school. Juist het bidden voor onze straat, de mensen van wie we soms amper iets weten, scherpt onze ogen voor hoe we onze relatie met hen zouden kunnen verdiepen.

Al met al zijn we enorm blij met dit dikke maar zeer bruikbare hulpmiddel voor onze huisliturgie. Het werkt gewoon in de praktijk van ons leven. Kost het dan geen moeite of discipline? Zeker, en voor mij was de afspraak dat ik dit boek zou recenseren een stok achter de deur om ermee aan de slag te gaan. Maar ik ben ervan overtuigd dat christenen die dit boek gaan gebruiken op den duur ook gaan merken: hé, ik wil weer verder lezen!

Rust Eén van de redenen waarom ik vermoed dat dit boek zo kan werken ligt in de rust die het uitstraalt. Je leest een aantal vastgestelde teksten. Er staat na de Bijbellesing: stilte. Ik hoef geen



De kracht van dit boek is verder dat het je kan opnemen in de gemeenschap van christenen van alle tijden en alle plaatsen.

verwerkingsvragen te beantwoorden. Ik lees geen uitleg of toepassing. Ik hoef me geen oordeel te vormen over een Bijbeltekst. Ik hoef mijn eigen geestelijk leven of mijn eigen gedachten niet aan de meetlat van een tekstschrijver te onderwerpen. Ik luister gewoon. Ik bid gewoon. En zo wil ik gewoon leven.

Daarnaast vind ik het de kracht van dit boek dat het je kan opnemen in de gemeenschap van christenen van alle tijden en alle plaatsen. In korte teksten worden bepaalde personen uit de lange

geschiedenis van de kerk kort voor het voetlicht gehaald. Soms van heel lang geleden, soms ook heel recent. Bepaalde geloofsgetuigenissen of inspirerende

'Ik luister gewoon.

Ik bid gewoon. En zo

wil ik gewoon leven'

woorden worden doorgegeven. Het is overigens een heel breed spectrum dat hier vertegenwoordigd is. In dat opzicht is het ook een oecumenisch getijdenboek geworden. De schrijvers hopen, blijkens de inleiding, dat dit boek onder meer 'de overenthousiaste evangelische die aanbidt met zijn handen in de lucht, de Latijnminnende katholiek en de

bedaarde gereformeerde' kan verbinden in het gebed van Jezus.

Wending naar de kerk *Bid Luister*

Leef is een belangrijk boek. Wie op een inspirerende manier onderdeel wil zijn van de kerk kan zich door dit brede en werkbare getijdenboek opgenomen weten in brede stroom van de christelijke kerk. De persoonlijke zoektocht van de individuele gelovige naar spiritualiteit wordt hier op een ontspannen manier verbonden met een heel brede gemeenschap van gelovigen uit heden en verleden. Dat is helemaal in lijn met het Onze Vader, waarin juist die gemeen-

schappelijkheid belangrijk is. In zekere zin is dit breed opgezette getijdenboek ook een voorbeeld van wat wel de wending naar de kerk genoemd werd; in De Reformatie van 29 juni wijdde Ad de Bruijne daar zijn introcolumn aan en ook in de Special over de kerk, die in oktober vorig jaar verscheen, wordt de beweging genoemd. De huidige generatie christenen realiseert zich dat we in een toenemend seculariserende samenleving leven. Heel wat plaatselijke geloofsgemeenschappen zijn kleiner geworden doordat de marge van de gemeente uit de kerk verdwenen is. Wie overblijft in de kerk is in toenemende mate meer overtuigd en meer toegewijd dan gemiddeld in de

decennia hiervoor.³ Dat juist deze twee jonge journalisten dit getijdenboek samenstelden, is een prachtig en hoopvol getuigenis voor de hele kerk.

Mede n.a.v.: Heleen Dekens en Rick Timmermans, *Bid Luister Leef. Dichter bij God*. Barneveld (Plateau), 2012. 672 pagina's, € 34,95.
Zie ook: www.bidluisterleef.nl

- 1 Hoek-van Kooten, A.B.F.; Steeg, G.J. van (e.a.), *Op weg naar samen. Werkboek voor bijbelse huwelijksvoorbereiding*. Kampen 2009, 105-126.
- 2 Taylor, Charles, *Een seculiere tijd*. Rotterdam, 2009.
- 3 Vgl. Boersema, Pieter; Paas, Stefan (red.). *Onder spanning. Een veelzijdige kijk op veranderingen in kerk en samenleving*. Kampen, 2011, 23.



Kerk tussen muren en mensen

Congres Opbouw en De Reformatie
Zaterdag 23 maart, 11:00 – 16:00 u.,
Greijdanuscollege Zwolle.

De gezamenlijke Special van 26 oktober jl. krijgt zoals aangekondigd een vervolg in de vorm van een congres over het thema Kerk zijn tussen muren en mensen.



Sprekers zijn:

- Prof. Barend Kamphuis: De kerk is katholiek of ze is niet; over de volheid van het evangelie en de verbinding van zoveel christenen met verschillende opvattingen;
- Ds. Johan Schaeffer: Lijden aan de kerk, hoe houd je het vol? Tegen de klippen op geloof ik dat de kerk heilig is;
- Reinier Sonneveld: Waarom ik weer ga; na acht jaar weer terug in de kerk: liefde op het tweede gezicht.

In twee rondes kunt u vervolgens deelnemen aan twee van de volgende workshops:

- André Maliepaard: Twintigers en de kerk; een beleefoefening;
- Prof. Kees de Ruijter: Waarom zou ik bij deze gemeente willen horen? Het spanningsveld rond verbondenheid aan je gemeente;

- Roel Venderbos en Gert Zomer: In Uw vergeving wonen wij. Genadevol licht bij kerkelijke ellende;
- Freddy Gerkema en Ad de Boer: Flexibel met de Heer voor ogen. Leren van Paulus in het omgaan met veranderingen en verschillen in de kerk;
- Paul en Rikko Voorberg: Kerk van vader en zoon? Praten over de kerk tussen de generaties;
- Barend Kamphuis en Johan Schaeffer: De kerk is katholiek en heilig. Met de beide sprekers doorpraten over hun referaten.

Toegangsprijs voor abonnees is € 5, niet-abonnees € 10. Opgeven via www.opbouwonline.nl of www.dereformatie.nl. Meer inhoudelijke informatie over de lezingen en meer praktische informatie kunt u lezen in het volgende nummer van De Reformatie. Houd de datum alvast vrij.

Soorten liefde

JACOB GLAS, PREDIKANT TE MAASTRICHT ///



Er zijn verschillende soorten liefde. Het is een weldaad voor families en gehuwden, voor kerk en maatschappij wanneer we de verschillen ook in acht nemen. Het feit dat we woorden hebben om de verschillende soorten van elkaar te onderscheiden is daarbij een prachtig hulpmiddel.

We kennen de Griekse woorden *eros*, *philia* en *agapè*. Minder bekend is het woord *stergè*. Het wordt gebruikt voor de liefde tussen leden van dezelfde familie en voor de liefde van het volk voor de koning. Denk aan het begrip 'naoerzorg' in het oostelijk deel van ons land. We kennen het gezegde: een goede buur is beter dan een verre vriend. Deze vorm van liefde kunnen we omschrijven als het bindmiddel van de samenleving. Het Engelse woord *starch* betekent stijfsel. De samenleving heeft een vorm van liefde nodig die zich laat omschrijven als respect, achting, welwillende gezindheid, bereidheid om te helpen. Het is mooi wanneer

families deze liefde voor elkaar kunnen opbrengen. Je loopt niet de deur plat bij elkaar, maar als iemand van de familie hulp nodig heeft, weet hij de ander te vinden. Als een broer of zus bij je aanbelt, doe je de deur voor hem open. Als dat niet gebeurt, kan hij zeggen: 'Ik ben toch zeker je broer?'

Maar familieliefde is niet alles. Je hoeft niet ieders vriendje te zijn. Er is niks mis mee als er tussen familieleden vriendschappen ontstaan. Maar vriendschappen ontstaan vaker buiten de familie om, niet door bloedverwantschap maar door gezamenlijke interesse. Beide partijen hebben er wat aan. Vriendschappen kenmerken zich door een hoge mate van wederkerigheid. Het Griekse woord daarvoor is *philia*. De Bijbel leert ons dat er behalve familieliefde meerdere relaties mogelijk zijn die bovendien boven de familieliefde uitstijgen. Denk aan de geloofsband met Jezus Christus en de liefde tussen

man en vrouw. Voor het laatste is zelfs verlating van de ouders nodig en loslating van hun kant.

Familieliefde hoeft dus niet meer te betekenen dan waarvoor die bedoeld is: een gezonde basis om als persoon in nieuwe relaties te kunnen functioneren. Het gaat mis wanneer de *stergè* de *philia* probeert te overheersen. In kerken waarin familiebanden dominant zijn, voelen mensen van elders zich niet welkom. Samenlevingen met een sterk ons-kent-ons-gevoel zijn een ramp voor de integratie van vluchtelingen. En wanneer geliefden van familieleden als 'koude kant' worden beschouwd, maakt de familie huwelijken kapot. Uiteindelijk richt dan de *stergè* zichzelf te gronde.

WWW.DEREFORMATIE.NL

Vindt u discipelschap een goede insteek in het nadenken over kerk- en geloofsopbouw? Hebt u ervaring met het boek *Bid Luister Leef* dat in dit nummer uitgebreid besproken wordt, of spreekt het u niet aan om daarmee aan het werk te gaan? Laat het ons weten via mail, post of twitter; in de colofon staan de adresgegevens van de redactie. U kunt naar aanleiding van het thema De kerk; een gemeenschap van leerlingen reageren op de volgende stelling:

De kerk zet te veel in op de preek als voornaamste leermiddel op de weg van het geloof

Het eerstvolgende nummer van De Reformatie zal in het teken staan van het thema van het congres dat De Reformatie en Opbouw op 23 maart samen organiseren. U kunt er meer over lezen op pag. 204. Het thema van De Reformatie van 8 maart is: goed en recht doen – een vergeten kerntaak van kerken en christenen. Een paar van de andere thema's in het voorjaar van 2013 zijn: dertigers in de kerk, de Heidelbergse Catechismus, het nieuwe Liedboek dat op 25 mei gepresenteerd gaat worden, en verhalen in preek en pastoraat.



Een toren van schapen

ERKEN HET: DE HEER IS GOD, HIJ HEEFT ONS GEMAAKT, HEM BEHOREN

WIJ TOE, ZIJN VOLK ZIJN WIJ, DE KUDDE DIE HIJ WEIDT.

Psalm 100:3

Het beeld van de drie schapen trof ik in een vensterbank van De Weem in Westeremden, het domein van de schilder Henk Helmantel. Te midden van zijn hele verzameling pijnlijk realistische stillevens die er hangt, moet het wel opvallen: surrealistisch, deze schapentoren. Schapen laten zich niet stapelen. Het is voor hen al moeilijk genoeg op eigen poten te blijven staan. Toch verbeeld ik me dat dit kunstwerk een werkelijkheid wil uitbeelden. Ik herken er een geestelijke werkelijkheid in, die God zelf gestalte geeft in het leven van zijn volk, zijn kudde.

Van onszelf hebben wij, zijn schapen, de neiging eigenzinnig ieder onze eigen weg te gaan, zeker als er paniek uitbreekt. Maar Hij zorgt ervoor dat we, tegen onze natuur in, toch 'op de schouders van vorige generatie' klimmen. Hij helpt er ons graag bij. Hij roept in ons respect wakker voor wat onze voorvaders en voormoeders mochten ervaren van Hem, hun Maker, hun Eigenaar, hun Herder. Hij wekt in ons het verlangen ons te verdiepen in het fundament waarop zij mochten en wilden leven.

En Hij brengt ons tot de conclusie: ja, dat willen wij ook: leven op die veilige basis!. En elke

keer als we het doopwater zien stromen bevestigen we dat: we zouden niets liever willen dan dat ook de volgende generatie diezelfde keuze maakt: de HEER als hun enige Herder erkennen. Daar beloven we ons voor in te zetten als zijn kudde!

Zie jij jezelf staan in het midden, tussen je voorganger en je opvolger? En, wat doet dat met je?

Natuurlijk, we staan allemaal wel een beetje anders in het leven. Soms wel meer dan een beetje.

Maar dit Schriftwoord in de wij-vorm daagt ons intussen wel uit elkaar niet los te laten, maar te beseffen: wij horen bij elkaar! Van het pasgeboren, alles onderzoekende lammetje tot en met de bedaarde oude bok die geen poot te veel zal verzetten. Samen zijn we zijn eigen-dom.

Zo stapelt de HEER zijn toren van schapen, generatie op generatie. En reken maar: Hij is er zuinig op, want Hij heeft grootse plannen! Zijn hele kudde zal met hem de nieuwe aarde bewonen – niet één zal er ontbreken.

Realistisch of surrealistisch? Zeg het zelf maar.

De HEER stapelt zijn toren van schapen, generatie op generatie

Beelden zeggen meer dan duizend woorden

HELEEN SYTSMA – VAN LOO, NEERLANDICUS EN EINDREDACTEUR VAN DE REFORMATIE. ///

‘Kunst is een gave van God en een schat die we van de heilige Geest ontvangen,’ heeft Calvin ooit gezegd. Hij was er echter geen voorstander van om de beeldende kunst een plek te geven in de godsdienst, omdat zij afleidt van het Woord en van de prediking. Abraham Kuyper zag die ruimte wel: Christus’ heerschappij gold immers heel het leven.

Van de katholieke kunsthistoricus Frits van der Meer (1904-1994), zo leer ik uit *Jezus voor ogen*, zijn de woorden: ‘Het woord is hoger, maar het beeld is dichterbij.’ Jezus is het Woord, maar tegelijk ook het volmaakte beeld van God (pag. 51). Opvallend vaak bedient Hij zich van beelden in de vorm van gelijkenissen: de herder, de zaaier, de schat in de akker, de wijnstok, de vader met twee zonen, de barmhartige Samaritaan en nog veel meer. Die beelden bevatten een boodschap die met woorden alleen anders of moeilijker overkomt. Diezelfde rol kan kunst vervullen voor de gelovige. Het beeld staat dan in dienst van het woord.

Een hedendaagse internationale groep kunstenaars heeft in 2010 de krachten gebundeld en zich ten doel gesteld om onder andere via beeldmeditaties de christelijke wereld bekend te maken met werk van henzelf en van andere christelijke kunstenaars. Wekelijks wordt er aan de website www.artway.eu een beeldmeditatie toegevoegd; je kunt er ook voor kiezen om ze via de mail te ontvangen. De kunstenaars omschrijven hun doel-

stelling als volgt: ArtWay hoopt ogen te mogen openen voor de schoonheid en betekenis van kunst, opdat meer mensen mogen genieten van de vele kunst die onze wereld rijk is en als mondige kijkers de geesten mogen onderscheiden.

De website biedt een schat aan materiaal om te kijken, te lezen en te overden-

ken: naast genoemde beeldmeditaties zijn er kunstwerken te vinden in de breedste zin van het woord, van klassieke en moderne schilderijen en beelden tot iconen, foto’s, video’s en zelfs quilts.

Daarnaast staan er op de website veel artikelen die beschouwend van karakter zijn: besprekingen van de getoonde kunstwerken en essays over het verschijnen van christelijke kunst en de rol die kunst kan vervullen in geloof en kerk.

Beeldmeditaties Bij uitgeverij Buijten & Schipperheijn zijn met het oog op de veertigdagentijd 53 verzamelde beeldmeditaties van ArtWay in boekvorm uitgege-

ven. Het zijn er genoeg om van Aswoensdag tot en met de zondag die beloken Pasen heet, de eerste zondag na Pasen, er elke dag een te lezen, te bekijken en te overdenken. Dat zou per dag ongeveer een half uurtje kosten. Een beeldmeditatie is zo opgebouwd dat het afgebeelde werk in verband wordt gebracht met een

Bijbeltekst. Het beeld beslaat de linkerpagina, de meditatie de rechter, een enkele is nog iets langer. Een vraag onder de afbeelding is bedoeld om de overdenking of het beeld toe te passen op je eigen leven.

Eén keer in de week, op woensdag, staat er een uitgebreidere beeld-Bijbelstudie

op het programma die geschikt is voor bespreking met je huiskring of Bijbelstudiegroep. Bovendien wordt die woensdagstudie nog weer voorafgegaan door een pagina verdieping over een aantal onderwerpen op het terrein van geloof en kunst, variërend van wat eigenlijk het doel is van de veertigdagentijd tot beschouwingen over kruis en crucifix en

‘Gods woorden van

bevrijding komen

binnen via een ander

zintuig dan het woord

dat de oren horen’



Uitnodiging/ Decaloog van Liviu Mocan

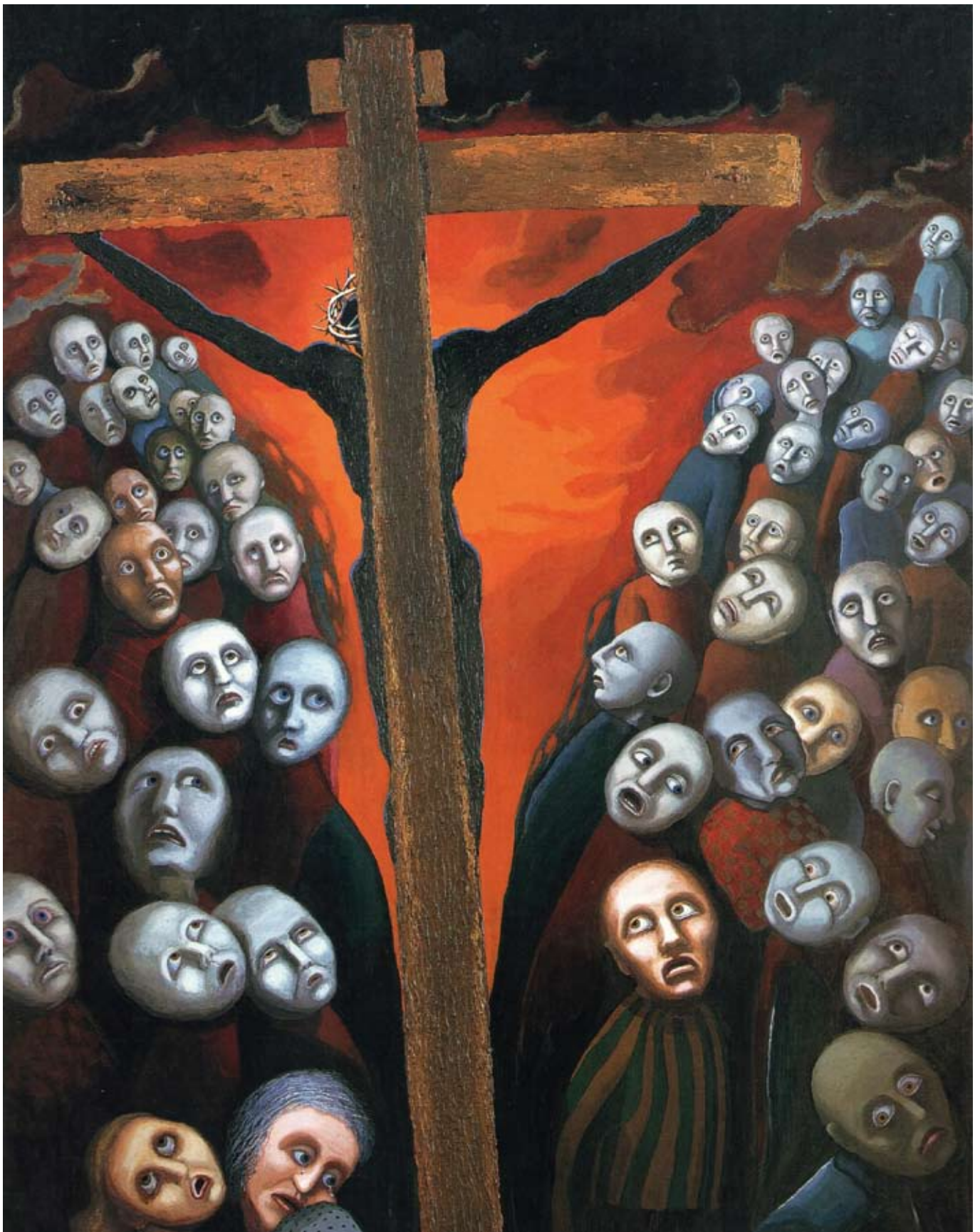
over christelijke kunst in de 21ste eeuw. Twee afzonderlijke alfabetische registers, een met een overzicht van de auteurs van de meditatie en een met dat van de beeldend kunstenaars, maken het boek compleet.

Bont palet Al bladerend en lezend kreeg ik niet zo goed grip op het boek. De beeld-Bijbelstudies zijn uitermate gevarieerd van vorm en inhoud. Te gevarieerd wat mij betreft om er een lijn in te ontdekken. Ze worden aangeboden als 'kunstwerken die een nieuwe ingang verschaffen in de thema's van de veertigdagentijd en Pasen' (pag. 9). Wat die thema's precies zijn, wordt niet genoemd en komt niet zo goed uit de verf. Misschien dat 50

beeldend kunstenaars becommentarieerd door 38 schrijvers alles bij elkaar wel een té bont palet hebben opgeleverd. Een aantal Bijbelstudies 'werken' wat mij betreft: woord en beeld en meditatie vullen elkaar mooi aan en helpen inderdaad om de thema's rond dood en schuld, verzoening en verlossing, lijden en opstanding opnieuw te belichten, meer dan woorden alleen dat kunnen doen. Een voorbeeld daarvan is de meditatie Levensruimte door Jonathan Thame bij het beeld Uitnodiging/ Decaloog van Liviu Mocan. De dagtekst die daarbij gekozen is, is de wet uit Deuteronomium 5:16-21. De meditatie geeft wat achtergrondin-

formatie bij het werk. De beeldhouwer verbeeldt Gods regels als de tien vingers van twee handen: warm, persoonlijk, uitnodigend en beschermend omvangen ze je leven (pag. 39). De sculptuur laat op een manier die de aandacht trekt, onverwacht en verrassend, iets zien – letterlijk: Gods woorden van bevrijding komen binnen via een ander zintuig dan het woord dat de oren horen. De ogen vangen deze boodschap op: de vrijheid waarbinnen ons leven tot bloei komt, is beschermend omgeven door Gods woorden van liefde. Woord en beeld versterken elkaar hier. De vraag die erbij gesteld wordt (Ervaar jij de Tien Geboden ook als bescher-

*'Het woord is hoger,
maar het beeld is
dichterbij'*



De Kruisiging, een schilderij van Dinah Roe

mende handen?) brengt dat uitgebeelde woord nog dichterbij.

Een andere Bijbelstudie waarbij via de ogen het gehoorde of gelezene nogmaals en daardoor sterker binnenkomt is Het uur van de waarheid, een meditatie van Marleen Hengelaar – Rookmaker (samenstelter van de bundel) bij het schilderij De Kruisiging van Dinah Roe Kendall (pag. 136-138). Kijken naar dit schilderij veroorzaakt afschuw. Het toont de rug van het kruis waaraan Jezus hangt. De gezichten van de omstanders zijn lijkleek.

Ze waren zo overtuigd van hun gelijk: Jezus moest hangen! Maar als het midden op de dag pikdonker wordt, breekt bij sommigen het besef door: het was dus toch waar wat Hij zei! Tegelijk is er de ironie van het kruis: waar de menigte zich van een lastpost dacht te ontdoen, vond Gods grote reddingswerk met de mensheid plaats. Jezus' uitgespreide armen drukken ook zegen en overwinning uit. Wie dat enkel leest, ziet dat aspect gauw over het hoofd.

Andere beeld-Bijbelstudies die ik mooi vind zijn bijvoorbeeld Ontschort, een werk van Jan Pieter Gootjes, in combinatie met de poëtisch-meditatieve tekst van Mariska van Beusichem; Levend water van kunstenaar Alexandre Lettnin met een meditatie door Marleen Hengelaar, en Verrijzenis door Paul van Dongen, met een meditatie van dezelfde auteur.

Hulplijnen Er zijn ook kunstwerken en meditaties in het boek opgenomen die mij niet helpen om wat ik lees in Gods Woord via mijn ogen nog beter te begrijpen, maar die juist verwarring scheppen of die mij zelfs tegenstaan. Dat kan misschien een functie zijn van kunst, maar dat helpt mij dan weer niet om een

nieuwe ingang te vinden in de thema's van de veertigdagentijd, zoals het boek beoogt. De meditatie Mierzoet van Cisca Ireland – Verwoerd bij de uitstalling Eva stapt uit het suikerparadijs is daar een

'Het is belangrijk om in deze tijd goed na te denken over de verhouding tussen woord en beeld'

voorbeeld van (pag. 26-27), net als Slaap jij ook niet goed van Gerald Folkerts, gemaakt naar aanleiding van zijn eigen werken Geen tijd om te slapen en Wachten op de eeuwigheid. Mooi en zeer bruikbaar zijn wel weer de uitgebreide woensdag-Bijbelstudies, bedoeld voor groepsbespreking. Opvallend genoeg zijn ze alle zes geschreven naar aanleiding van een klassiek schilderij of een klassieke prent of icoon; dat gegeven zet mij dan weer aan het denken over de functie van moderne kunst. Is er misschien in de loop van de tijd iets verschoven? Het oudste besproken kunstwerk van de zes is de Honderdguldenprent van Rembrandt, van halverwege de zeventiende eeuw. De grondige bespreking wordt nadrukkelijk gestuurd door zogenaamde Hulplijnen, die je helpen om het kunstwerk te begrijpen, maar niet nadat je zelf als lezer of als groep hard aan het werk bent gezet om vooral goed te kijken. Ook de wekelijkse korte beschouwingen zijn leerzaam en helpen de lezer om zicht te krijgen op het verschijnsel christelijke kunst.

Dichterbij In een tijd en een samenleving waarin beelden woorden hebben verdrongen, is het van belang om als christenen en als kerk opnieuw goed na te denken over de verhouding woord en beeld. God openbaart zich aan ons via zijn Woord en verbiedt ons Hem in beelden te vangen en die vervolgens te vereren; daarvoor is Hij te groot. Maar daarmee is het beeld op zich niet in de

ban gedaan. Visuele middelen behoren tot Gods schepping en mogen daarom in dank aanvaard worden, geheiligd door zijn woord en door gebed (1 Tim. 4:4,5). Inderdaad: het Woord is hoger, het beeld is dichterbij.

Wat ik in *Jezus voor ogen* zie gebeuren is dat kunstzinnige beelden ook gebruikt worden om associaties op te roepen die ik in Gods Woord zo niet tegenkom en die heel wat verder gaan dan een exegese of interpretatie van een voorganger of voorlezer. Het woord, de meditatie in dit geval, moet in sommige van de modernere werken betekenis geven aan het kunstwerk in plaats van andersom. Het woord staat dan in dienst van het beeld. *Jezus voor ogen* geeft meer dan voldoende handvatten om kennis te maken met christelijke kunst en te leren hoe je ernaar moet kijken. In dat opzicht is het een boeiend en informatief boek. Voor bezinning en verdieping in de veertigdagentijd zou ik ander materiaal kiezen.



N.a.v.: Marleen Hengelaar – Rookmaker (red.), *Jezus voor ogen. Beelden en woorden voor de veertigdagentijd*. Amsterdam (Buijten & Schipperheijn), 2012. 174 pagina's, € 16,90.

De besproken werken zijn allemaal terug te vinden op de website www.artway.eu onder de naam van de kunstenaar. Veel van de meditaties staan daar ook.

De Heer regeert!

HANS-JAN ROOSENBRAND, PREDIKANT TE DELFT. ///

God regeert. Dat is, zou je kunnen zeggen, de kernbelijdenis van de kerk. Maar hoe kun je dat zien buiten de kerk, in een wereld waarin helikopters crashen, bultruggen stranden en werkloosheid almaar oploopt?

Hoe is God nu een Vader en een Schepper tegelijk? De Zondagen 9 en 10 van de Heidelbergse catechismus bespreken een oud, maar herkenbaar probleem. Hoe kan God tegelijk Almachtig zijn én zich met mij bemoeien? En hoezo eigenlijk: 'elk kwaad ... voor mij doen meewerken ten goede'? Ook daarin zit, lijkt het, een tegenstrijdigheid. Tenminste, voor wie z'n kop niet in het zand steekt. Hoe zit het nu met die zorg van God? Hoe leidt en regeert God deze wereld, mijn leven?

Kwaad is kwaad Het antwoord is kort gezegd: God regeert ook door middel van chaos. De kerk redeneert vanuit de ultieme consequentie: als God Almachtig is, dan is Hij ook in staat om door tegenstrijdigheden te regeren. God kan wat kwaad is gebruiken om iets goeds te maken, zonder daarmee het kwaad goed te praten. Dat is eigenlijk Zondag 10. Daarmee bedoel ik: kwaad is kwaad. En dat blijft ook zo. Geen enkele gelovige hoeft het fijn te vinden om ziek of werkeloos te worden. Kanker is kanker. Crisis is crisis. En een gestrande bultrug is een gestrande bultrug. Ik vind het fijn dat ik dat zo kan zeggen. Waarom? Vanwege de goedkope woorden die je soms hoort of die je zelf zo gemakkelijk zegt in moeilijke

situaties: 'God zal er wel een bedoe-ling mee hebben.' Impliciet kan daarin de boodschap zitten: heb er maar vrede mee. In ieder geval, je kunt je met zulk soort opmerkingen mooi alleen gelaten voelen: 'Het lijkt misschien chaos, maar God regeert.' Hoezo dat *maar*?

Chaos De belijdenis van de kerk zegt dat het geen chaos *lijkt*, maar chaos *is*. Er is regen en droogte, ziekte en gezondheid. Natuurlijk zijn er wetmatigheden. Goddank. In de afwisseling van dag en nacht en van de seizoenen bijvoorbeeld. Maar soms is er ook geen pijn op te trekken. Ook dan regeert God. Niet door middel van wetmatigheden maar door middel van chaos. Waarom God deze dingen toelaat? Geen idee. Wat ervan te zeggen is, is misschien hoogstens dit: wat een geduld heeft God met deze wereld! Dat Hij in plaats van er ogenblikkelijk een einde aan te maken, bezig is deze wereld met Zich te verzoenen. Dat Hij mensen de tijd geeft om tot inkeer te komen, tot geloof in Hem.

Oplossing Hoe ziet dat er in de praktijk uit: geloven? In het tweede deel

van Zondag 10 staan drie woorden die daarvan een mooie samenvatting geven. Dat je in tegenspoed *geduldig* bent, in voorspoed *dankbaar* en voor de toekomst het *vertrouwen* hebt dat niets jou van Gods liefde zal kunnen scheiden. Van Gods liefde, die zich hierin openbaart dat God liever zijn eniggeboren Zoon gestraft heeft dan iemand anders. Van God, die in zijn liefde werkt aan een nieuwe wereld en die zorgt dat er op een dag wel een oordeel komt. Een definitieve scheiding tussen goed en kwaad, orde in de chaos. Mooi, als je zo kunt leven. Maar het kan alleen als je

gelooft dat God boven alle machten staat en dat die God door Jezus te vertrouwen is. Hij is de enige die, omdat Hij Almachtig is, kan zorgen voor een echte oplossing. En Hij wil het ook (Zondag 9, slot).

Echte oplossingen zijn zeldzaam. Geen enkele regeringsleider is er tot nu toe in geslaagd een echte oplossing voor de crisis te vinden. Het menselijk oplossingsvermogen is beperkt. De tijd waarin je een baan voor het leven had met een almaar groeiend salaris lijkt voorbij. Een wereld waarin kinderen het beter hebben dan ouders, komt niet weer

*'God is in staat
om te regeren, niet
alleen te midden
van maar ook door
middel van chaos'*



Soms strandt er een bultrug. Ook dan regeert God: niet door middel van wetmatigheden, maar door middel van chaos.

terug. Protocollen voor gestrande bultruggen? Prima, maar ze blijven vast stranden. Hetzelfde geldt voor het klimaatprobleem. De ene top is nog niet voorbij of de andere moet al weer georganiseerd worden. Conclusie: duurzame oplossingen vereisen het ingrijpen van personen die machtig zijn, die kunnen ingrijpen en die bovendien bereid zijn om dat belangeloos te doen. Maar dat doet geen mens. In de crisis wordt dat pijnlijk duidelijk. Wie wil er nu salaris inleveren? En wat helpt het, als je dat in je eentje doet?

Ingewikkeld Mensen zijn tot veel in staat. Tegelijk staan we collectief met de rug tegen de muur. Heb je kanker, dan zijn er vaak chemokuren. Maar die vergroten op hun beurt weer de kans op andere vormen van kanker en op andere aandoeningen. Ik bedoel maar: de werkelijkheid is ingewikkeld, tegenstrijdig en chaotisch. Het ligt veel meer voor de hand om in tegenspoed te berusten, in voorspoed te genieten en voor de toekomst tegen beter weten in de moed erin te houden.

God heeft op Golgota laten zien dat Hij bereid is om in te grijpen én om dat belangeloos te doen. Maar het antwoord op de vraag hoe God regeert is allesbehalve theorie. God wil regeren door de chaos in concrete mensenlevens; niet met geweld maar door beloften. God doet een beroep op mensen door ze in te schakelen.

Onesimus In het Bijbelboekje Filemon zie je hoe dit werkt. Filemon heeft een slaaf die is weggelopen. Wellicht heeft deze slaaf, Onesimus, hem zelfs bestolen. In ieder geval is Onesimus bij Paulus terechtgekomen, die op dat moment gevangen zit. Al met al een behoorlijke chaos. Het valt op dat Paulus het weglopen van Onesimus niet goedpraat, maar Filemon een brief stuurt met het verzoek Onesimus weer terug in dienst te nemen. Paulus is ook bereid eventuele schade te vergoeden. Wel vraagt Paulus File-

mon om in deze situatie te ontdekken wat goed is (vers 6).

Wat bedoelt hij? Je bent geneigd om te denken: dat Onesimus tijdens Paulus' gevangenschap voor hem heeft kunnen zorgen. Dat benoemt Paulus ook. Maar toch is dat nog een soort neveneffect van de chaotische situatie die is ontstaan. Het goede is vooral dat Onesimus tot geloof gekomen (opnieuw vers 6) is en dat Filemon dus, mocht hij ingaan op Paulus' verzoek, zijn slaaf terugkrijgt als een broeder in het geloof.

Jozef Volgens mij is dat het goede waar Paulus over schrijft: dat je in de situatie waarin je je bevindt een dieper inzicht krijgt in de manier waarop God mensen dichter bij Christus brengt. Dat kan in gezegende omstandigheden. Maar let op: dat kan God ook in moeilijke omstandigheden. God staat boven de omstandigheden. Hij is in staat om te regeren, niet alleen te midden van maar ook door middel van chaos.

Dat is iets wat je moet willen zien. Dat ontdekken vergt soms inspanning. In ieder geval kost het tijd, een levende relatie met God, bezinning, gebed en gesprek. Zo kon Jozef na een hele tijd tegen de broers die hem verkocht hadden zeggen: '... wees niet bang en maak jezelf

geen verwijten dat jullie mij verkocht hebben en dat ik hier ben terechtgekomen, want God heeft mij voor jullie uit gestuurd om jullie leven te redden' (Gen. 45:5).

Ik ben benieuwd of Filemon is ingegaan op het verzoek van Paulus. En zo ja, met welke woorden hij Onesimus ontvangen heeft.

*'God kan wat kwaad
is gebruiken om iets
goeds te maken, zonder
daarmee het kwaad goed
te praten'*

Gewone mensen en hun kerk

BRAM BEUTE, PREDIKANT TE NUNSPEET, ADVISEUR BIJ DVN EN REDACTEUR VAN DE REFORMATIE. ///

Hoe is de kerk relevant voor moderne mensen? Daarvoor moet ze menselijker worden en minder autoritair; meer respect hebben voor de keuzes die gelovigen maken in hun privéleven en dus veel minder voorschrijvend. Ze moet niet allereerst gericht zijn op een wereld die komt, maar juist ook op deze wereld.

Zo dachten veel Nederlandse kerkleiders in de Rooms-katholieke Kerk vanaf de jaren '60 van de vorige eeuw. Daar handelden ze ook naar. Voor veel katholieken was dat echter een drama. Wat moesten gehoorzame gelovigen met 'dat mag je zelf beslissen'? Wat moesten ze met Jezus als vriend in plaats van Verlosser? Het leek wel of de vernieuwde kerk hun het geloof en daarmee God zelf ontnam.

Herkenbaar Jos Palm beschrijft in zijn boek *Moederkerk* 'de ondergang van Rooms Nederland': van een kerk die in de tijd van een mensenleven verandert van een machtig inspirerend instituut dat massa's mensen met trots vervult in een marginaal randverschijnsel. Palm vertelt dat verhaal aan de hand van het leven van zijn eigen moeder en het gezin waarin hij opgroeide. Zijn boek lijkt daarmee op boeken als *De eeuw van mijn vader* en *Hoe God verdween uit Jorwerd* van Geert Mak: een persoonlijke

geschiedenis vermengd met de grotere historische ontwikkelingen. Palm schrijft boeiend en zijn verhaal was voor mij als iemand die opgroeide in de gereformeerd-vrijgemaakte zuil vaak verrassend herkenbaar.

Voor katholiek leren Eeuwenlang waren katholieken in Nederland een grote achtergestelde minderheid. Dat verandert in de 19e eeuw, als de Nederlandse Hervormde Kerk langzaam haar bevoorrechte positie verliest. In 1853 kan de bisschoppelijke hiërarchie in Nederland weer in ere hersteld worden. Vanaf dat moment wordt er hard gewerkt aan de wederopbouw van het catholicisme in Nederland. Kerken, priesteropleidingen, kloosters, katholieke scholen, ziekenhuizen en zorginstellingen rijzen als paddenstoelen uit de grond. Geen land is daarbij zo



getrouw aan Rome als Nederland. Vanaf de jaren '20 wordt het catholicisme zelfbewuster en militanter, zoals dat ook gold voor socialisten en gereformeerden. Er komt een eigen katholieke universiteit en een katholieke omroep.

'De veranderingen in de katholieke kerk lopen parallel met de veranderingen in de maatschappij'

Er worden grote massabijeenkomsten georganiseerd. Men zet zich nadrukkelijk af tegen anderen en met name tegen het socialisme. Daarbij moet de katholiek ook gehoorzamer en vromer gaan leven. Priesters organiseren tiendaagse godsdienstoefeningen in de kerken om de gelovigen op te roepen in alle opzichten heilig

te leven. Veel nadruk krijgt het zich afkeren van wereldse zaken als 'onzedige kleding', 'gemengde verkeren', 'de verderfelijke bioscoop' en 'verkeerde boeken'.

Palms moeder groeit in deze tijd op. Enthousiast doet ze mee en geeft ze leiding aan allerlei activiteiten voor katholieke jongeren. Als ze een relatie krijgt met een hervormde jongen, moet hij naar het Inlichtingenbureau voor niet-katholieken om er 'voor katholiek te leren.' Dat lukt hem niet en dus verbreekt zij de relatie. Een persoonlijk drama, maar ze kan niet anders.

Biecht Vijftig jaar later is er nog maar weinig over van het 'rijke Roomse verleden'. Als de paus in mei 1985 naar Nederland komt, zijn de meeste katholieken nauwelijks geïnteresseerd. De straten blijven leeg. Van de mensenmassa's die in de jaren '30 tijdens katholieke marsen en processies de straat bevolkten, is niets meer over. Wat is er in de tussentijd gebeurd?

De veranderingen in de katholieke kerk in Nederland lopen parallel met de veranderingen in de Nederlandse maatschappij. En net als in de maatschappij de revolutionaire veranderingen van de jaren '60 grotendeels mogelijk werden gemaakt door de leiders uit die tijd¹, zo gebeurt dat in de katholieke kerk ook. De leiders menen te moeten meebewegen om 'de boel bij elkaar te houden.'

In Rome wordt het tweede Vaticaans concilie bij elkaar geroepen door paus Johannes XXIII. Hij wil met bisschoppen uit alle werelddelen vaststellen wat de plaats van de kerk in de maatschappij is. Niet langer moet Rome het allesbepalende centrum van de kerk zijn. Nederlandse bisschoppen zetten deze lijn door. Zij willen op het concilie niet namens zichzelf spreken, maar namens de priesters en de gelovigen. Daarom organiseren zij allerlei gesprekken.

De kerk wil een menselijker, aardser gezicht tonen. De biecht en daarmee ook de zonde verdwenen grotendeels uit

beeld. De gerichtheid op een leven na dit leven werd vervangen door de 'ontplooiing van de mens door overgave en liefde'. Een tijdlang meenden Nederlandse katholieken zelfs het celibaat te kunnen afschaffen. Dat lukte hun niet, maar de veranderingen in de kerk zetten zich door. In tien jaar tijd legden 1687 priesters en paters hun ambt neer. Werden er in 1960 nog 318 priesters gewijd, in 1977 waren het er nog maar 15.

Gewone mensen Veel kerkleiders en gelovigen ervoeren de nieuwe tijd als bevrijdend. Dat gold echter lang niet voor iedereen. Hoewel de progressieven in de kerk zeiden op te komen voor de gewone mensen, zaten die gewone mensen juist vaak niet te wachten op al die veranderingen en verlangden ze terug naar de oude kerk met hun radicale keuzes. Walter Goddijn, voorman van vooruitstrevend katholiek Nederland, verzuchtte daarom zelfs: 'Er is een grote tirannie van de gelovigen; ze houden verdomd veel tegen.'

Ook de ouders van Palm zeggen het: 'De priesters hebben het er mooi bij laten zitten.' Gelukkig vinden zij een priester die het priesterschap en de mis nog ouderwets invult. Voortaan rijden ze elke zondag een heel eind naar zijn kerk. Want daar bestaat het nog: de eerbied, het ontzag en het geluksgevoel van vroeger. Gewone mensen zitten niet op een gewone kerk te wachten.

Zoals vroeger Het boek van Palm roept bij mij als gerefor-

'Gewone mensen
zitten niet op een
gewone kerk te
wachten'

meerde veel herkenning op: de sterke zuil, de radicaliteit ook ten opzichte van anderen die in gereformeerde kring de 'antithese' werd genoemd, en ook het verlangen van velen naar een menselijkere, gewonere, democratischer en eigentijdse vorm van kerk zijn. Ook onder sommige gereformeerden roept dat verbijstering op. Wat vroeger met scherpe woorden veroordeeld werd (zaken als het Liedboek, samenwerking met andere kerkgenootschappen, bijvoorbeeld in missionair werk, een opener avondmaalstafel) wordt nu dankbaar omarmd.

Ook in de GKv, en intussen steeds vaker daarbuiten, zie ik mensen als de ouders van Jos Palm die zich ontheemd voelen en op zoek gaan naar een kerk, een predikant waar het nog is zoals vroeger. Ik weet daar niet direct een oplossing voor. Maar ik merk dat het boek van Palm mij meer begrip voor hen en hun standpunten heeft gegeven.

N.a.v. Jos Palm, *Moederkerk: de ondergang van Rooms Nederland*. Amsterdam/Antwerpen (AtlasContact), 2012. 288 pagina's, € 19,95.

1 Zie James Kennedy, *Nieuw Babylon in aanbouw. Nederland in de jaren zestig*, Amsterdam/Meppel, 1995.

advertentie

Hij nam het kruis en ging...

De laatste 24 uur voor Jezus' sterven waren uitermate heftig en dramatisch. Elk gebaar, elke handeling, elke uitspraak is zwanger van betekenis. **Ds. Meint van den Berg** verdiepte zich in de concrete situatie waarin Jezus verkeerde. Dit boek is door **Reinier Sonneveld** uitgewerkt tot een prachtig meditatief boek.



Buijten & Schipperheijn Motief

180 p., €10,00 – in de boekwinkel – www.buijten.nl

BIJBELLESROOSTER VEERTIGDAGENTIJD

Het Steunpunt Liturgie biedt u een Bijbellesrooster voor de Veertigdagentijd en Pasen. Het Bijbellesrooster is dit jaar gewijd aan David en de Zoon van David. Dat gebeurt aan de hand van 1 en 2 Samuël. Niet alles uit deze boeken wordt gelezen, maar in de loop van de zeven weken die het rooster omvat volgen we enkele belangrijke perioden uit Davids leven. De nadruk ligt daarbij vooral op David als door God gekozen en gezalfde koning. Davids leven en zijn koningschap kennen grote hoogtepunten, maar ook dieptepunten en lijden. Achter het koningschap van David en achter de koning zelf zien we het messiaanse koningschap oplichten en de Gezalfde, de Messias, de Zoon van David. Ook zijn leven kende groot lijden, een lijden dat plaatsvervangend is. Zo komen we via David dicht bij Jezus Christus en bij de betekenis van Pasen. Informatie en aanvraag kan via liturgie@gkv.nl

TEAR: 40-DAGENKALENDER OVER EERLIJK, RECHT EN ECHT LEVEN

Op 13 februari begint de veertigdagentijd voor Pasen. Voor de lezers van de 40-dagenkalender van Tear staat die periode van zeven weken in het teken van eerlijk, recht en echt leven. 'Alles wat leeft' is de titel van de kalender die nieuwe Bijbelstukjes, tips en illustraties bevat. Ook de verschijningsvorm is nieuw: de scheurkalender heeft plaatsgemaakt voor zeven kleurige weekposters. De dagelijkse

Bijbelstukjes werden geschreven door zes verschillende schrijvers en zijn aangevuld met tips en weetjes over hoe je een duurzame en faire levensstijl in de praktijk brengt. Geïnteresseerden kunnen de één of meer exemplaren bestellen op www.tear.nl/kalender. De onkosten bedragen € 2,50 per kalender. En bij 15 exemplaren of meer zijn de onkosten € 2,00 per stuk. Hiermee worden de druk- en verzendkosten enigszins gedekt. Het is ook mogelijk om de kalender per dagelijkse e-mail te ontvangen.

TRAINING EVANGELISATIE

In maart wordt er weer een EE4-training gegeven. Deze evangelisatietraining biedt handvatten om een betrokken en eerlijk gesprek met niet-christenen aan te gaan. Dit soort vragen komt aan bod: hoe leg ik het evangelie uit op een begrijpelijke manier? Welke plek heeft evangelisatie in mijn gemeente? Hoe ga ik in een gesprek met niet-christenen naar de kern van het evangelie?

Als deelnemer leer je uitleggen wat geloven is en eventuele nieuwkomers te begeleiden in het nemen van een geloofsstap. Deelnemers krijgen veel concrete handvatten en oefenen geloofsgesprekken, terwijl ze daarbij worden begeleid door trainers. Zo leren de cursisten hun geloof te verwoorden en uit te leggen aan niet-christenen. Een extra voordeel is dat de deelnemers, na het volgen van de cursus, zelf aan andere mensen in de gemeente het geleerde over kunnen brengen. Meer informatie: www.centrum-g.nl.

THEOLOGIE STUDEREN IN KAMPEN

Denk je erover theologie te studeren? Heb je interesse voor de opleiding in Kampen? Kom dan kennismaken met de Theologische Universiteit en het studentenleven in Kampen! Regelmatig worden er open dagen of meeloopdagen georganiseerd. Op 4 april 2013 is er weer een open dag. Kijk op www.tukampen.nl voor het programma, meld je aan via het aanmeldingsformulier of neem contact op met de onderwijscoördinator, mw. Elizabeth Blokland, eblokland@tukampen.nl. Een heel goede manier om kennis te maken met de universiteit is een meeloopdag. Je volgt dan een dag colleges, kunt uitgebreid vragen stellen aan docenten en studenten en eventueel 's avonds nog iets van het studentenleven proeven. Op 19 maart en 6 juni zet de universiteit de deuren voor je open. Interesse? Aanmelden kan via hetzelfde aanmeldingsformulier of neem contact op met de onderwijscoördinator. Meer informatie over studeren in Kampen: zie www.tukampen.nl.

UIT DE KERKEN

Beroepen te:

Harderwijk: P.P.H. Waterval te Amersfoort-West.

Eindhoven/Best: K. Harmannij te Nijmegen.

Aangenomen naar:

Hardenberg-Baolder, als predikant in opleiding met preekbevoegdheid (deeltijd): L.J. Blijdorp te Zwolle.